

AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME POLİTİKASI İÇİN İNSAN GÜVENLİĞİ SEÇENEĞİ: BOSNA-HERSEK ÖRNEĞİ

Selahattin Ertürk ÇİFTÇİ*

Özet

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte savaş, istikrarsızlık, etnik sorunlar ve suçun iyice turmandığı Balkanlar, Avrupa açısından da gerek ekonomik gerekçeler gerekse güvenlik kaygıları sebebiyle önem taşımaktadır. Bu kaygılar doğrultusunda Avrupa Birliği, doksanların başından itibaren bölgeye ilgi duymaya ve politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu politikalar kapsamında AB öncelikle ABD'den devralmış olduğu güvenlik anlayışını devam ettirmiştir. Fakat gerek insan güvenliği kavramının gelişimi gerekse bölgedeki tehdit ve güvenlik algulamalarının değişimi Avrupa Birliği'ni, mevcut genişleme politikasını gözden geçirmeye zorlamaktadır. Bosna-Hersek'te 2014 yılında meydana gelen protestolar ise bu değişen güvenlik algulamalarının en güzel örneğini teşkil etmektedir. Bu çalışmada, Bosna-Hersek özelinden hareketle Avrupa Birliği genişleme politikasında insan güvenliği konseptinin uygulanabilirliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Genişleme Politikası, İnsan Güvenliği, Batı Balkanlar, Bosna-Hersek

THE HUMAN SECURITY OPTION FOR EUROPEAN UNION ENLARGEMENT POLICY: BOSNIA- HERZEGOVINA EXAMPLE

Abstract

Balkans in which war, instability, ethnic problems and crime are escalated with the disintegration of Yugoslavia, have importance for Europe through either economic or security concerns. In accordance with these concerns, European Union has started being interested to the region and developing policies since the beginning of the nineties. Firstly, European Union has continued the security approach, which was taken over from US. However, either emergence of human security or change about the threats and security perceptions in the region forced European Union to review its current enlargement policy. Bosnia-Herzegovina protests in 2014 resemble these changing security perceptions. In this article, feasibility of implementation of human security concept in European Union's enlargement policy will be debated specific to Bosnia-Herzegovina.

Key Words: European Union, Enlargement Policy, Human Security, Western Balkans, Bosnia-Herzegovina

* Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, ciftci.erturk@gmail.com

Giriş

Avrupalılar tarafından Balkanlar uzun bir süre ‘Avrupa’nın barut fıçısı’ olarak nitelenmiştir (Sander, 1969). Yugoslavya’nın dağılmasıyla birlikte Bosna Savaşı, Kosova ve Makedonya’da çatışmaların yaşanması da bu tanıımı doğrular niteliktedir. Diğer bir açıdan Avrupalılar tarafından Balkanlar, Avrupa’nın bir parçası olarak görülmekten ziyade Doğulu olarak da nitelenmektedir (Todorova, 2015). Bölgenin tarihsel süreç içerisinde, Avrupa’nın sahip olduğu değerlerin gerisinde kaldığına yönelik görüşler, bu tezi destekler niteliktedir. Bu tezi destekleyen diğer bir görüş ise, Birinci Dünya Savaşı ile beraber Balkanlar’a şiddet, tecavüz, etnik temizlik ve geri kalmışlık gibi olumsuz imgelerin yüklenmesi olmuştur. Bu özelliklerinden ötürü bölge, Avrupa’nın arka bahçesi olarak görülmektedir (Arman ve Mandacı, 2015). Avrupa Birliği’ne (AB) komşu olması açısından, Balkanlar’ın bu istikrarsız konumu, AB’nin bölgeye yakın ilgi duymasını sağlamıştır. Bu çerçevede AB’nin, bölgeye yönelik ABD’nin önderliğinde gerçekleştirilen tüm iş birliği girişimlerini desteklediği görülmektedir. ABD’nin dikkatini Ortadoğu ve Asya-Pasifik’e çevirmesiyle bölgede istikrar ve barışı sağlama sorumluluğunu AB üstlenmiştir.

Bölgede barış ve istikrarı sağlama adına AB’nin destek verdiği ilk girişim Royaumont Süreci’dir. Bu girişim sonrası ‘İstikrar Paketi’ ve ‘İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları’ gibi diğer bölgesel iş birliği ve barışı destekleyen girişimler de AB tarafından desteklenmiştir. Desteklenen bu girişimler ile birlikte AB’nin, ABD’den devraldığı güvenlik anlayışını sürdürdüğü görülmektedir. Bu güvenlik anlayışı çerçevesinde bölgeye yönelik belirlenen ilk öncelik, bölgedeki çatışmaları sona erdirmek ve bölgede istikrar ve barışı tekrar tesis etmek olmuştur. Fakat doksanlardan günümüze kadar geçen süreçte, sürdürülen bu güvenlik anlayışının Batı Balkanlar’daki problemleri çözme noktasında bazı eksikliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Yıkıcı savaşlar ve sosyalist bir ekonomiden pazar ekonomisine hızlı bir geçiş yaşayan Batı Balkanlar’da, doksanlı yıllardan farklı olarak günümüzde hissedilen güvensizliğin sebebi; sosyal, ekonomik, ekolojik, siyasal tehditlerden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede 2014 yılında Bosna-Hersek’te meydana gelen protestolar toplumun hissettiği bu güvensizliği yansıtan gelişmeler olarak nitelenmektedir. Batı Balkanlar’daki problemlere çözüm bulmaya yönelik geliştirilebilecek stratejiler içerisinde; güvenliğin sosyal, ekonomik, ekolojik, siyasal yönlerini de kapsayan insan güvenliği stratejisinin AB’nin genişlemeye ilişkin politikalarında hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada öncelikle AB’nin doksanlı yıllardan itibaren Batı Balkanlar’a yönelik belirlediği tutum ve stratejiler incelenecektir. Doksanlı yıllarda başlayan ve 2000’li yıllarla birlikte genişleme stratejisine dönüşen AB’nin yaklaşımlarının incelenmesi sonrası, Batı Balkanlar’daki mevcut güvenlik tehditlerine değinilecektir. Belirtilen güvenlik tehditleriyle mücadelede AB tarafından benimsenen genişleme politikasının eksik kaldığından hareketle, AB genişleme politikasının yeni bir boyut kazanması gerektiği vurgulanacaktır. AB’nin yeni bir strateji olarak niçin insan güvenliğini benimsemesi gerektiğine ilişkin Barselona Raporu’ndaki gerekçeler de eklenerek sebepler ortaya koyulacaktır. Son olarak AB tarafından ortaya koyulan mevcut güvenlik anlayışının Batı Balkanlar’daki bazı problemlere cevap verme noktasında yetersiz kaldığı yönündeki tezden hareketle genişleme politikası kapsamında önerilen insan güvenliği stratejisinin gerekliliği, Bosna-Hersek örneğinden hareketle tartışılacaktır.

Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar’a Yönelik Stratejileri

Soğuk Savaş’ın bitişiyle beraber tek hegemonik güç haline gelen ABD, Soğuk Savaş sonrası dünyada meydana gelen çatışmalara aktif bir şekilde müdahale etme yönünde bir politikaya sahip olmuştur. ABD tarafından bu tarz bir politikanın kabul edilmesinin en büyük sebebi, ‘Yeni Dünya Düzeninin’ tesisinde, ABD’nin hegemonyasını sürdürme eğilimi olarak

görülmektedir. Bu kapsamda Balkanlar, Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'nin en çok müdahil olduğu bölge haline gelmiştir (Uzgel, 2000). Balkanlar'a yönelik aktif bir politika izleyen ABD, bu dönemde bölgedeki en etkili aktör haline gelmiştir. Balkanlar'da ABD'nin bu etkili ve aktif müdahaleci tavrı sebebiyle AB'nin, doksanların başında bölgede daha pasif bir konumda yer aldığı görülmektedir. Fakat ABD'nin dikkatinin Ortadoğu ve Asya-Pasifik'e kaymasıyla beraber Balkanlar'da barış ve istikrarı sağlama görevi noktasında, ABD ve diğer devletlerin AB'yi destekleyip ön plana çıkardıkları görülmektedir (Branczik ve Nash, 2005). Bu çerçevede doksanların ortasından itibaren AB tarafından Batı Balkanlar'a yönelik belirlenen stratejiler incelenecektir.

Bölgesel İş Birliği Girişimleri

Bölgede barış ve istikrarı sağlama adına gerçekleştirilen ilk girişim Royauumont Süreci'dir. Fransa'nın önerisiyle 1995 yılında Bosna Savaşı'ndan hemen sonra hayata geçirilen bu süreç ile Balkanlar'da bir 'Avrupa Ailesi' yaratma ideali amaçlanmıştır (Uçkan-Dağdemir, 2004). Royauumont Süreci ile Balkanlar'da iyi komşuluk ve iş birliğinin geliştirilmesinin önündeki psikolojik engellerin kaldırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çerçevede Royauumont Süreci daha çok bir önleyici diplomasi örneğidir (Türkeş ve Gökgöz, 2006). Bu süreçle beraber AB içindeki bazı devletlerin Balkanlar'da tamamıyla bağımsız bir politika geliştirmesi ya da tamamen etkin bir konuma gelmesinden ziyade, daha çok kendilerine nüfuz alanları oluşturmaya çalıştıkları tespit edilmektedir.

Bölgesel Yaklaşım, AB'nin kendi değerlerini ve stratejisini yansıttığı ilk geniş kapsamlı politika olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel Yaklaşım kapsamında 1997 yılında kabul edilen 'Koşulluluk' stratejisi, bölgede dönüşümün sağlanmasında temel dayanak noktası olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın yeniden yapılanmasında OBNOVA programı kullanılmıştır (Türkeş ve Gökgöz, 2006). Koşulluluk stratejisi ile Batı Balkanlar'ın, AB tarafından belirlenen demokrasi, insan hakları, özgürlük ve pazar ekonomisi gibi standartlara belli ölçüde ulaştığı takdirde ödüllendirilmesi öngörülmüştür (Steil ve Woodward, 1999). Bu noktada Bölgesel Yaklaşım, çok fazla şart içermesi ve finansal yardımlara erişimin bu şartlara sıkı bir şekilde bağlanmasından dolayı Batı Balkanlar'daki reform süreçlerini açmaza sokmuştur. Bununla birlikte Batı Balkanlar'daki siyasal, sosyal ve ekonomik nitelikli yapısal problemlerin varlığı sonucu, doksanlı yıllardan günümüze kadar olan süreçte Batı Balkanlar'daki reform süreçlerinin zaman zaman tıkanıdığı da kaydedilmiştir.

İstikrar Paketi 1999 yılında, Kosova'da meydana gelen çatışmalardan hemen sonra, Almanya'nın teklifi ile imzalanmıştır (Tsardanidis, 2011). Pakt, savaş sonrası Balkanlar'ın yeniden inşasını sağlamak amacıyla 'Marshall Planı' model alınarak planlanmıştır (Belloni, 2009). İstikrar Paketi, AB'nin bir girişimi olarak görülse de pek çok devlet ve uluslararası örgüt de bu pakta katılmıştır. Bu kapsamda Batı Balkanlar'da barışın ve istikrarın sağlanmasına yönelik pek çok uluslararası aktörün dâhil olması aynı zamanda paktın zayıf tarafını da oluşturmuştur. İstikrar Paketi'nin beklenildiği ölçüde başarılı olamamasındaki temel sebepler; pek çok devlet ve örgütün katılımı sonucu belli bir yönetim organizasyonunun oluşturulamaması ve pakt kapsamında öngörülen bir finansal kaynağın bulunmaması olmuştur (Pond, 2006). Pakt kapsamında devletlere yönelik finansal bir yardımın bulunmaması sonucu, devletlerin birbirileri ile yapacakları iş birliğinin sadece iyi niyete ve karşılıklı güvene bırakıldığı iddia edilmektedir (Wittkowski, 2000). Böylelikle Balkanlar gibi etno-politiğin yoğun bir biçimde yürütüldüğü bir coğrafyada iyi niyete ve karşılıklı güvene dayalı bir iş birliği kurmanın zorluğu ortaya çıkmaktadır. Genel itibarıyla bu girişimler incelendiğinde Royauumont Süreci'nin Bosna Savaşı'ndan hemen sonra, İstikrar Paketi'nin ise Kosova'daki çatışmalardan hemen sonra gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu bilgiden hareketle girişimlerin oluşturulma süreçleri incelendiğinde; AB tarafından detaylı, geniş kapsamlı ve kalkınma odaklı

bir stratejinin belirlenmesinden ziyade, girişimlerin reaksiyoner bir AB politikasını yansıttığı görülmektedir.

AB'nin 1999 yılında bölgeye yönelik belirlediği politika olan İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stability and Association Pact-SAP) günümüzde hala etkinliğini korumakta ve Batı Balkanlar'ın AB'ye entegrasyonunda tamamlamaları gereken bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. SAP ile beraber AB tarafından uzun soluklu ve kapsamlı bir planlamanın yapılarak, Batı Balkan devletlerinin barış, istikrar, pazar ekonomisi ve bölgesel iş birliği konularında AB standartlarına erişmesi ve nihai olarak AB üyeliği amaçlanmıştır (Brown ve Attenborough, 2007). SAP 3 aşamadan oluşmaktadır; İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (Stability and Association Agreement-SAA), tek taraflı dış ticaret ödünü ve mali yardım. Süreç kapsamında AB ile Batı Balkan devletleri arasında SAA imzalanabilmesi için öncelikle devletlerin AB tarafından belirlenen demokrasi, özgürlük, insan hakları, pazar ekonomisi, hukukun üstünlüğü gibi konularda yeterli seviyeye ulaşması gerekmektedir. Bu reform sürecinin ardından imzalanan SAA sonucunda AB, Batı Balkan devletlerinin, AB pazarında rekabet edebilmesi için tek taraflı olarak gümrük uygulamasını kaldırarak ülke ekonomilerinin AB içinde rekabet edebilmesinin önünü açmayı amaçlamaktadır. Üyelik yolunda Batı Balkanlar'da gerçekleştirilecek reformların sürdürülebilmesi amacıyla AB tarafından SAP kapsamında 2000-2006 yılları arasında öncelikle CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Democratization and Stabilization) ardından 2007 yılından itibaren IPA (Instrument for Pre-Accession) aracılığıyla finansal yardım öngörülmüştür (Günel, 2015). SAP ile AB'nin Batı Balkanlar'da hedeflediği nihai amaç; kurumsallaşma ve bölgesel iş birliğinin geliştirilerek, Baltık devletlerinde gerçekleştirilen BAFTA (The Baltic Free Trade Area) ya da Orta ve Doğu Avrupa (ODA) devletlerinde gerçekleştirilen CEFTA (Central European Free Trade Agreement) benzeri Batı Balkanlar'ı kapsayan bir serbest ticari bölge oluşturulmasıdır (Wittkowski, 2000). Buradan hareketle SAP'yi kendinden önceki Royaumont Süreci ve İstikrar Paketi'nde ayıran özellik, tüm Balkan devletlerini kapsamayıp sadece Batı Balkanlar'a yönelik olmasıdır (Uçkan-Dağdemir, 2004). Batı Balkan devletleri farklı gelişmişlik seviyesinde bulunduğu için AB açısından SAP, her devlet özelinde farklı gerçekleşmektedir. SAP ile ilgili olarak bir diğer özellik, Orta ve Doğu Avrupa'nın AB'ye entegrasyonunda kullanılan stratejinin benzeri niteliğinde olmasıdır. Fakat SAP ile Batı Balkanlar'a daha az finansal yardım ve finansal yardıma daha zor erişim sunulmaktadır. Bu noktada AB'nin ODA devletlerine uyguladığı genişleme stratejisinin bir parçası olan ortaklık anlaşması stratejisinin Batı Balkanlar'da aynı şekilde uygulanması eleştirilmektedir. Bunun en temel sebebi ise Batı Balkanlar'ın on yıllık savaş mirası sonucu iyice yıpranmış politik, ekonomik ve toplumsal yapısı itibarıyla ODA devletlerinden farklılık arz etmesidir. (Türkeş ve Gökgez, 2006).

AB tarafından Batı Balkanlar'a yönelik; Royaumont Süreci, Bölgesel yaklaşım, İstikrar Paketi, koşulluluk stratejisi, SAA ve SAP gibi girişimlerin hayata geçirilmesi, bölgede barışı ve güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. Doksanlı yıllarda Balkanlar'daki etnik milliyetçiliğin körüklediği savaş ve çatışmalar sonucu, AB de bu dönemde benimsemiş olduğu stratejilerde öncelikle bölgesel barış ve iyi komşuluk ilişkilerini gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Fakat 2000'li yıllarla birlikte Batı Balkanlar'ın AB'ye üyeliği noktasında gelişmeler kaydedilerek, AB'nin politikalarında kısmi değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir. Bu değişikliklerden hareketle Batı Balkanlar'a yönelik AB'nin 2000'li yılların başında benimsemiş olduğu genişleme politikası incelenecektir.

Genişleme Politikası ve Zirveler

Batı Balkanlar'daki reform sürecinin devamlılığı açısından bölgeye yönelik belirlenen genişleme politikası ile öngörülen, Batı Balkanlar'ın AB'ye üyeliği olmuştur. Bu kapsamda, Batı Balkanlar'ın AB'ye entegrasyonunda ilk aşama olan SAP ile net bir üyelik perspektifi

sunulmamıştır. AB, gerçekleştirdiği zirveler ile Batı Balkanlar için SAP'nin önemini vurgulamakla beraber, 2000'li yılların başıyla birlikte açık bir üyelik perspektifi de sunmuştur.

Bu zirvelerden ilki 2000 yılında yapılan Feira Zirvesi'dir. Zirve deklarasyonunda SAP'nin önemi vurgulanmış ve sürecin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlı olarak gelecekte Batı Balkanlar'ın AB'ye üye olabileceği öngörülmüştür (European Parliament, 2000). Bu zirveyle birlikte Batı Balkanlar için AB üyeliği ilk defa söz konusu olmuştur. Fakat Deklarasyondan da anlaşılacağı üzere Batı Balkanlar'a yönelik net bir üyelik perspektifi çizilmemiştir. 2000 yılında gerçekleştirilen bir diğer zirve olan Zagreb Zirvesi ile de SAP'nin önemine tekrar vurgu yapılmış ve bölgesel iş birliğinin sağlanabildiği ölçüde Batı Balkan devletleri için gelecekte AB üyeliği ihtimalinden bahsedilmiştir (Council of the European Union, 2000). Bu zirvede, Feira Zirvesi kararları teyit edilmekle birlikte, AB üyeliği konusunda yine muğlak ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. AB'nin bölgeye yönelik en temel beklentilerinden biri bölgesel iş birliğinin geliştirilmesidir. Bu çerçevede Batı Balkan devlet liderlerinin Selanik Zirvesi öncesi Ohri'de bir araya gelerek ortak bir deklarasyona imza atmaları, AB tarafından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu deklarasyona göre Batı Balkan devletleri, Selanik Zirvesi'nde Batı Balkanlar için net bir üyelik perspektifi beklediklerini açıklamışlardır (Günel, 2015). Herhangi bir dış müdahale olmaksızın Batı Balkan devletlerinin bir araya gelerek ortak bir tutum geliştirmiş olması, AB'nin bölgede uyguladığı genişleme politikasının olumlu yönde sonuçlar verdiğini göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında Selanik Zirvesi'nde, "Balkanlar'ın geleceği AB ile birliktedir" ifadesi Batı Balkanlar için net bir üyelik perspektifi sunmuştur. Üyelğe erişimde ise gerek SAP ile belirlenen kriterler gerekse Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesi gereken şartlar olarak belirtilmiştir (Council of European Union, 2003). Selanik Zirvesi sonrası ortaya koyulan Selanik Gündemi ile devletlerin üyelik yolunda izlemesi gereken yol haritası çizilmiştir. SAP kriterleri ve Kopenhag kriterlerinin yanı sıra Batı Balkanlar'a özel olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne üyelik zorunluluğu getirilmiş ve reform süreçlerinin sıkı bir şekilde takip edileceği belirtilmiştir (GAERC, 2003).

AB genişleme politikası kapsamında Batı Balkan devletlerinin yerine getirmesi gereken pek çok reform belirlenmiştir. Bu reformlar aracılığıyla; gerek AB'yi de tehdit eden Batı Balkanlar'daki istikrarsızlığın sona erdirilmesi gerekse Batı Balkanlar'ın AB standartlarına uyum sağlayarak bireyler için daha güvenli bir devlet haline gelmeleri amaçlanmaktadır. Fakat gelinen son noktada gerek AB içindeki genişlemeye olan tepkileri yumuşatma adına gerekse Batı Balkan devletlerinin yapısal problemlerinden kaynaklı olarak, Batı Balkanlar'ın AB'ye üyeliği için çok fazla şartın yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunun sonucunda ise AB'nin ortaya koyduğu bu sıkı koşulluluk bir itme-çekme dengesi oluşturmaktadır (Usul, 2008). Bu kapsamda Batı Balkanlar'da genişleme ile ortaya koyulan üyelik perspektifi bir çekme gücü oluştururken, aynı zamanda şartların daha da ağırlaştırılması devletlerde reform yorgunluğu ve itme gücü oluşturmaktadır. Reformların yerine getirilmesi konusunda AB'nin göstermiş olduğu bu sıkı duruş her ne kadar devletlerin kalkınması ve bireylerin refahı için gerekli olsa da mevcut stratejinin Batı Balkanlar'daki sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmeleri tam olarak göz önünde bulundurmadığı ve bireylerin refahının artması noktasında yetersiz kaldığı tespit edilmektedir.

Batı Balkanlar, Avrupa Birliği Genişleme Politikası ve İnsan Güvenliği

Batı Balkan devletlerindeki reform süreçleri açısından genişleme politikası büyük önem taşımaktadır. Fakat bu strateji kapsamında doksanlı yıllarda imzalanan barış anlaşmaları ile ortaya koyulan barışı koruma ve çatışmayı engelleme temelli statükonun AB tarafından gözetildiği tespit edilmektedir. AB tarafından gözetilen bu statüko kapsamında, Batı Balkanlar'da savaşların yarattığı istikrarsız ortamdan dolayı AB ve diğer aktörler öncelikle bölgede barış ve istikrarı sağlamaya odaklanmışlardır. Bu çerçevede bölgesel iş birliği girişimleri ve AB'nin önderliğindeki reform süreçleri, çatışma çözümü odaklı olagelmıştır.

AB tarafından bölgesel barış ve iş birliğine odaklanılsa da 2000’li yıllarla birlikte Batı Balkanlar’daki güvenlik tehditleri değişime uğrayarak, AB’nin çabalarını kısmen boşa çıkarmıştır. Batı Balkanlar’daki değişen güvenlik tehditleri kapsamında bölgenin sosyo-politik yapısı gereği, klientalistik güç ilişkilerine dayalı yapılar, güçlü etnik kolektivizme ve yolsuzluğa sebep olmuştur (Bideleux ve Jeffries, 2007). Bu durum ise bölgede yolsuzluk, anayasal belirsizlik, zayıf devlet sendromu, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi yapısal problemlere yol açmıştır (Calic, 2005). Yapısal problemler diğer yandan toplumda marjinalleşmeyi doğurmakta, bu durum da politikaya yansımaktadır (Minic, 2009).

Belirtilen şartlar altında Batı Balkanlar’da, AB’ye üyelik perspektifi dâhilinde reformlar gerçekleştirilse de bu genişleme politikasına ilişkin bazı eleştiriler mevcuttur. Bu çerçevede AB genişleme politikası, Batı Balkanlar’da istikrar ve sürdürülebilir kalkınma için tam bir sorumluluk almayıp, sorunların karşısında görmezden gelme ve erteleme stratejisini kullandığı için eleştirilmektedir (Abramowitz ve Hurlburt, 2002). Genişleme politikasına ilişkin diğer bir eleştiri; AB’nin bölgede istikrar ve barışı sağlama adına yukarıdan aşağıya bir metot benimseyerek kendi hegemonyasını kurma çabası olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede AB, dolaylı olarak yolsuzluk ve organize suç ile derin bağlantıları olan etnik ve yerel gruplara finansal yardım sağladığı ve bu gruplarla iş birliği yapması sonucunda devletin gerek politik gerekse ekonomik alanda çarpık dönüşümüne zemin hazırladığı gerekçeleri ile eleştirilmektedir (Türkeş ve Gökgöz, 2006). AB tarafından doksanlı yılların şartları göz önünde bulundurularak 2000’li yıllarda Batı Balkanlar’ın AB’ye üyeliği için geliştirilen stratejiye getirilen eleştiriler göz önünde bulundurulduğunda, devletlerden ziyade bireyleri tehlike altına sokan tehditlerle mücadelede genişleme politikasının yeni bir boyut kazanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Genişleme politikasındaki bu yeni değişiklik aracılığıyla Batı Balkanlar’da dikey güç ilişkilerinin ve etnik kolektivist güç yapılarının; yatay güç ilişkilerine, hukukun üstünlüğüne dayalı sivil toplum ve sivil ekonomiye dönüştürülmesi gerekmektedir (Bideleux ve Jeffries, 2007).

Genişleme politikası için insan güvenliği kavramı mevcut problemlere cevap verebilecek en uygun strateji olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel güvenlik anlayışının devleti merkez alan yapısının yerine insan güvenliği, insanı merkeze alan bir güvenlik konseptidir (Bajpai, 2003). Güvenliğin sağlanmasında tek sorumlu merci sadece devlet olarak görülmemekte, bunun yerine devlet ve sivil toplumun iş birliğini esas alan bütünleşik bir yapı öngörülmektedir (Ağır ve Arman, 2014). İnsan güvenliğinin belirlemiş olduğu güvenlik tehditleri de farklılık göstermektedir. Bu kapsamda tehditler üç sektörde toplanmıştır. Bu sektörler; şiddetsiz yaşam (Freedom From Fear), refah içinde yaşam (Freedom From Want) ve onurlu yaşam (Freedom to Live in Dignity)’dır (HSU, 2014). Şiddetsiz yaşam sektörü ile kastedilen tehditler; bireylerin fiziksel güvenliğini tehdit eden etnik çatışma, savaş veya iç savaş gibi durumlardır. Bu sektörde temel korunan değer bireyin kendisidir. Refah içinde yaşam sektörü ile kastedilen tehditler; yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik, sağlık imkânlarına zor erişim, eğitim hakkıyla alakalı problemler ve ekolojik kaynaklı tehditlerdir. Bu sektörle alakalı tehditler sadece ekonomik kalkınma ya da pazar ekonomisine dönüşüm çözümlerinden ziyade, daha somut ve sosyal bir inşayı amaçlamaktadır (Djurđjevic-Lukic ve Dimitrijevic, 2010). Onurlu yaşam sektörü; soykırım, her türlü ayrımcılık, işkence, azınlık hakları kapsamında kimliğe ve toplumun kültürel değerlerine yönelik tehditleri kapsamaktadır. Bu çerçevede insan güvenliğinin temel yapıtaşları; Hukukun üstünlüğü, yönetim, insan hakları, kalkınma ve demokrasidir (Kaldor vd., 2007).

İnsan güvenliğinde insana ilişkin her alanda yaşam standartlarını yükseltme amacıyla güvenliğin gündeminin genişletilmesi, kimi eleştirilere maruz kalmaktadır. Gündemin bu denli genişletilmesinin güvenlik kavramını sulandıracağı, akademik çizgiden uzaklaştıracağı veya eğitim, sağlık gibi sosyal olguların tehdit olarak görülemeyeceği bu eleştirilerin temel argümanlarıdır (Krause, 2004). Fakat bu eleştirilere getirilebilecek karşı argüman çerçevesinde;

işsizlik, hukukun üstünlüğünün sarsılması, organize suç, yolsuzluk ve kamu hizmetindeki zayıf kapasite toplumsal hayatta kriz oluşturan yapısal problemlerdir. Bu yapısal problemler doğrudan bir çatışma durumu doğurarak toplum tehdit etmemesine rağmen, toplumun krizlerle baş edebilme kapasitesini azaltarak bireyleri savunmasız kılmaktadır (Kaldor vd., 2007). Sonuç olarak insan güvenliğinin güvenlik tanımı, belirlemiş olduğu güvenlik tehditleri ve bu tehditlere ilişkin çözümlerin Batı Balkanlar'daki mevcut güvenlik tehditlerini tam olarak karşıladığı ve bireylerin güvenliğinin sağlanması noktasında en uygun strateji olarak belirlediği tespit edilmektedir.

AB içinde insan güvenliğine ilişkin tartışmalar 2004 yılında AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana'ya sunulan Barcelona Raporu ile başlamıştır. Raporda ortaya koyulan detaylı analizlerde, 21. yüzyıl ile birlikte güvenlik aktörlerinin, güvenlik tehditlerinin ve bu tehditlerle mücadele yöntemlerinin değişime uğradığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda AB için başlıca tehditler; terör, kitle imha silahları, hafif silahlar, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlar olarak belirlenmiştir (The Barcelona Report, 2004). Raporda belirtilen tehditlerle mücadelede, AB içinde İnsan Güvenliği Müdahale Gücü'nün (Human Security Response Force) kurulması öngörülmüştür (The Barcelona Report, 2004). Genel itibariyle Barcelona Raporu'nda, yapısal problemlerin çözümüne ilişkin genişleme politikasındaki yukarıdan aşağıya yaklaşımın yerine yerel diyalogu önceleyen ve aşağıdan yukarıya bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir (Ağır vd., 2016).

Barcelona Raporu'na göre insan güvenliği üç sebepten ötürü seçilmelidir; ahlaki sebep (İnsan onuru ve etik gereği), yasal sebep (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne AB devletlerinin taraf olması gereği) ve bireysel çıkar (Bireyin özgürleşmesi gereği) sebebidir (The Barcelona Report, 2004). Ahlaki sebep kapsamında AB tarafından genel itibariyle savunulan insan hakları, özgürlük, adalet ve demokrasi gibi değerlerin diğer ülkelere yayılmasında AB sorumlu bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada üçüncü dünya ülkelerinde insan onuruna yakışır ve güven içinde bir yaşama ilişkin standartların sağlanmasında AB'nin diğer ülkelere yardımı, insani bir sorumluluk olarak görülmektedir. Yasal sebep kapsamında, AB'ye üye devletler tarafından BM sözleşmesinin 55. ve 56. maddelerinde yer alan sosyal, ekonomik, siyasi problemlerin çözümüne ilişkin insan onuruna yakışır biçimde bireylerin hayat standartlarının yükseltilmesinin taahhüt edilmesi örnek gösterilmektedir (Kotsopoulos, 2006). Son olarak belirtilen bireysel çıkar sebebi kapsamında, AB'nin diğer ülkelerle gerçekleştirdiği diplomatik girişimlerin başarıyla sonuçlanmasına yönelik, klasik yukarıdan aşağıya diplomasi anlayışının terk edilerek bunun yerine halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve devlet dışı aktörlerin de diyaloga dahil edildiği bir aşağıdan yukarı anlayışın getirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Kotsopoulos, 2006).

Genişleme politikasının eksik yanları, insan güvenliğinin içeriği ve Barcelona Raporu'nun ortaya koyulması sonrası AB açısından şu sorular ortaya çıkmaktadır; Neden genişleme politikası için insan güvenliği stratejisi seçilmelidir? AB açısından insan güvenliğini diğer stratejilerden ayıran özellikler nelerdir? Bu çerçevede AB tarafından insan güvenliğinin tercihi noktasında ilk sebep, AB'nin kendi güvenliği açısından en etkili yol olmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin etkisi sonucu tehditlerin değişen yapısı AB'yi organize suç, yasadışı göç gibi tehditler karşısında savunmasız bırakmaktadır. İnsan güvenliği aracılığıyla bu tehditlerle mücadelede sivil ve askeri yapıların iş birliğine dayalı bir strateji gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kaldor vd., 2007). Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu tarafından 2015 yılında yayımlanan bir raporda; siyasi, sosyal ve güvenliğe ilişkin krizlerle (Savaş sonrası kriz yönetimi, zayıf devletler ve yönetim yapılarının güçlendirilmesi, güvenlik reformu, sınır kontrolü, yasadışı göç vb.) mücadeleye yönelik sivil ve askeri unsurların birlikte kullanılmasının altı çizilmiştir (DGEFP, 2015). Güvenliğe ilişkin problemlerin çözümünde; ekonomik kalkınma, sosyal adalet, siyasi haklar ve özgürlüklerin sağlanması gibi hususların genişleme politikası kapsamında değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda

AB'nin kendine yönelik bir tehdit olarak gördüğü yasadışı göçle mücadelede; ekonomik kalkınmanın sağlanmasının fırsat eşitsizliğini ortadan kaldıracacağı, devlet kurumlarının güçlendirilmesinin siyasi ve sosyal açıdan toplum ile devletin daha iyi entegre olacağından hareketle illegal göç ile mücadelede askeri unsurların yanında sivil unsurlar da öne çıkarılmıştır (DGEFP, 2015). Rapordan hareketle, AB'nin karşılaştığı güvenlik problemlerinin çözümünde, insan güvenliğinde de vurgulanan, sivil-asker unsurların birlikte güvenliğe dâhil edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca genişleme politikası kapsamında hedeflenen Batı Balkanlar'da güvenliğin sağlanmasıyla AB'nin de güvenliğinin sağlanacağı görüşünün İnsan güvenliği aracılığıyla gerçekleşebileceği görülmektedir. AB tarafından da belirtilen ve Batı Balkanlar'da da yaygın bir şekilde görülen geleneksel olmayan tehditler ile geleneksel yollarla mücadele etmek sonuç vermeyecektir. Bu kapsamda gerek AB'yi tehdit eden geleneksel olmayan tehditlerle mücadelede gerekse Batı Balkanlar'da yaşayan bireylerin devlet sınırları içerisinde güvenliklerini sağlamak için AB tarafından insan güvenliği anlayışı benimsenmelidir.

Bosna-Hersek'te 2014 yılında meydana gelen protestoların sebepleri incelendiğinde, bireylerin milliyetçi kaygılardan ziyade sosyo-ekonomik ve siyasi kaygılarından ötürü protestolara katıldığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu durum ise AB genişleme politikasına insan güvenliği boyutunun eklenmesi gerektiğine ilişkin görüşü destekler niteliktedir. Bu çerçevede Bosna-Hersek'te 2014 yılında meydana gelen protestoların sebepleri incelenecek ve Bosna-Hersek özelinden hareketle genişleme politikasına insan güvenliği boyutunun eklenmesi gerektiğinin altı bir kez daha çizilecektir.

Bosna-Hersek'teki Güvenlik Tehditleri, 2014 Yılı Protestoları ve İnsan Güvenliği

Batı Balkan devletleri içinde en çok yıkıma uğramış olması sebebiyle Bosna-Hersek'in, AB entegrasyonunda diğer devletlere nazaran daha fazla yol kat etmesi gerekmektedir. Savaşın neden olduğu yıkımın yanı sıra Bosna-Hersek'e barışı getiren Dayton Barış Anlaşması'nın öngördüğü devlet modeli, Bosna-Hersek'in AB üyeliğindeki en büyük engellerinden biri olmuştur. Dayton çerçevesinde Bosna-Hersek'te, Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska) ve Boşnak-Hırvat Federasyonu adında 2 özerk entite bulunmaktadır. Bu özerk yapılardan Sırp Cumhuriyeti üniter bir yapıda, Boşnak-Hırvat Federasyonu kendi içinde 10 kantona bölünmüş vaziyettedir. Bu 2 entitenin dışında özerk Brcko kantonu bulunmakta ve tüm bu yapıları kapsayan Bosna-Hersek devleti bulunmaktadır (Pond, 2006). Görüldüğü üzere devletin bu parçacıklı yapısı doksanlı yılların şartlarında belirlenmiştir. Öncelikle etnik çatışmayı bitirme ve barışı tesis etme amaçlarına odaklanan bu devlet yapısı çok maliyetli, koordinasyonsuz ve zayıf karar alma mekanizmasına sahiptir. Bosna-Hersek'te Hırvat, Boşnak ya da Sırp grupların meclisten çıkarılacak yasaları veto etme hakkının bulunması ve bu etnik grupların etno-politik siyaset gütmelerinden dolayı karar alma mekanizması zayıflayarak, Bosna-Hersek'te reform süreçleri sürekli tıkanmaktadır (Ağır ve Gürsoy, 2016). Etno-politiğin hâkim olduğu Bosna-Hersek'te ekonomik, toplumsal, siyasi reformlar için gerekli olan kararlı irade, sürekli etnik milliyetçi irade ile çatışmakta ve toplum milliyetçi retorikler ile mobilize edilmektedir. Bu sebeplerden ötürü AB'nin Batı Balkanlar'a sunmuş olduğu üyelik perspektifinin Bosna-Hersek'te sınırlı kaldığı görülmektedir (Tzifakis, 2012). Bu çerçevede Dayton ile kurulan devlet modeli, Bosna-Hersek'te zayıf devlet olgusunun doğmasına sebep olmuştur. Zayıf devlet olgusu da bireylerin devletlerinden bekledikleri hizmetleri alamamasına sebep olmakta ve bireylerin kendilerini güvensiz hissetmelerine yol açmaktadır.

Bosna-Hersek'in AB üyeliği yolunda karşılaştığı engellerden bir diğeri ise organize suç ve yolsuzluktur. Ülkedeki organize suç yapıları, iş dünyası ve politika ile iç içe geçmiş durumdadır (Bojicic-Dzelilovic vd., 2016). Yolsuzluğun bu derece sistematik bir şekilde ülkede yayılmış olması, AB tarafından verilen hibelerin de topluma ulaşmadan politika ile bağlantılı suç örgütleri tarafından paylaşılması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu yolsuzlukla

yakın bağlantı içinde olan gruplar ülkede illegal ekonominin de kaynağıdır. Koşulluluk stratejisi gereği Bosna-Hersek'ten beklenen, gerekli reformların yapılmaması sonucu AB, Bosna-Hersek'e yapmış olduğu enerji, ulaşım ve çevre alanlarındaki yatırımları zaman zaman askıya almaktadır (European Commission, 2014). AB'nin, reformların uygulanmasına yönelik bu kararlı iradesi ülkede zaten kötü durumda olan ekonomiyi iyice kötüleştirmekte ve halk, organize suç gruplarının başını çektiği illegal ekonomiye yönelmektedir.

Bosna-Hersek'te savaş sonrası ekonomik kriz, işsizlik ve yüksek enflasyon gibi problemlerin varlığı, Bosna-Hersek'in AB'ye üyelik yolunda kritik süreçlerden geçmesine sebep olmuştur. Dayton Barış Anlaşması sonrası Bosna-Hersek'te işsizliğin %65-70 civarında oluşu bu durumun en çarpıcı örneklerinden birisini teşkil etmektedir (UNDP, 2010). Selanik Zirvesi sonrası, Bosna-Hersek'i de içine alan genişleme politikası ile toplumda ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki problemlere ilişkin reformların yapılacağı ve mevcut durumun düzeleceğine yönelik inancın kuvvetlendiği gözlemlenmiştir. Fakat beklentilerin aksine Birleşmiş Milletler'in hazırlamış olduğu insani kalkınma raporu verilerine göre; 2005-2013 yılları arasında Bosna-Hersek ekonomisinin ortalama büyümesi % -0,5 olmuştur (UNDP, 2015). Aynı dönemde Bosna-Hersek'te kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla 10.000 dolar iken, bu rakamın Avrupa ortalaması olan 13.000 dolar seviyesinin altında olduğu görülmektedir (UNDP, 2016). Bu verilerin yanında işsizlik, Bosna-Hersek'te uzun yıllar boyunca kronikleşmiş bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda 2008-2014 yılları arasında ülke genelinde işsizlik oranı %27,5 iken, aynı dönemde genç nüfus işsizlik oranının %62,8 olması, ülke ekonomisindeki yapısal problemleri gözler önüne sermektedir (UNDP, 2015).

Bosna-Hersek'teki güvenlik tehditleri göz önünde bulundurulduğunda, bu tehditlerin devletlerden ziyade bireyleri daha çok tehdit ettiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede Bosna-Hersek'te yaşayan bireyler açısından da önemli olan devletlerin sınırlarının güvenliğinden ziyade eğitim, sağlık, iş ve altyapı gibi imkanlar yararlanmaktadır. 2000'li yılların başında AB genişleme politikası kapsamında Bosna-Hersek'in de AB genişlemesine dahil edilmesi, AB sayesinde Bosnalı bireylerin refahlarının yükseleceği beklentisini ortaya çıkarmıştır. Fakat bu çalışma kapsamında belirtilen ve Bosna-Hersek özelinde daha şiddetli görülen yapısal problemlerden ötürü AB'ye üyelik süreci Bosna-Hersek'te beklenen refahı getirmemiştir. Bunun üzerine bir de Bosna-Hersek'teki siyasetçilerin bireylerin isteklerini ve ihtiyaçlarını göz ardı ederek milliyetçi retorikler eşliğinde devlet hizmetlerini işlemez hale getirmesi gibi gelişmelere paralel olarak AB'ye üyelik süreci ile toplumda oluşması beklenen reform ve hayat standartlarındaki yükseliş beklentisi yerini mevcut hükümete yönelik protestolara bırakmıştır. Bu kapsamda 2014 yılında Tuzla'da özelleştirilen birkaç fabrikanın kapatılması ile başlayan gösteriler kısa sürede ülke geneline yayılmıştır (Euronews, 2014). Tuzla, Yugoslavya döneminden kalma maden ocaklarına sahip aynı zamanda bir sanayi şehridir. Dolayısıyla ekonomik alandaki bu yapısal problemler en çok bu şehirde hissedilmeye başlanmıştır. Özelleştirmenin hukuka aykırı bir şekilde gerçekleştirilmesinden ve yöneticilerin de içinde bulunduğu bir yolsuzluk ağından dolayı halkın mevcut yönetime güveni kalmamıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletlerin 2015 yılında yayınladığı insani kalkınma raporuna göre; Bosna-Hersek'te hükümete güven oranı ülke genelinde %10'dur (UNDP, 2015). Dolayısıyla 2014 yılında başlayan gösterilerin temel sebebi etnik temelli değil; ekonomik temelli ve yolsuzluk yapan yöneticilere karşı bir tepki olarak algılanmalıdır (Ruvic ve Zuvela, 2014). Protestoların Tuzla'dan sonra Zenitsa, Saraybosna, Mostar ve Banja Luka gibi diğer büyük kentlere sıçraması ve gösterilerde resmi binalarının yakılması gibi olayların meydana gelmesi akıllara 'Bir Balkan Baharı mı geliyor?' sorusunu getirmiştir (Judah, 2014). Protestocular gösterilerinde sosyo-ekonomik şartların iyileştirilmesini ve mevcut yozlaşmış yöneticilerin istifalarını istemişlerdir (Pasic, 2014). Nitekim toplumdan gelen bu baskılar sonucu ilk istifa

gösterilerin ilk başladığı yer olan Tuzla'dan gelmiş, ardından diğer kantonlardaki yöneticilerin bazıları da istifa etmiştir (Jukic, 2014).

Gösterilere katılan insanlar incelendiğinde daha çok gençlerin yer aldığı görülmektedir. Geline noktada Bosna-Hersek'teki savaş her ne kadar hafızalardan silin(e)meyecek kötü anılar bıraksa da yeni jenerasyon açısından rahatsızlık duyulan konular mevcut ekonomik düzensizliğe ve yolsuzluğa karışmış yöneticilere ilişkindir. Bu kapsamda Žižek'in, 2014 yılında meydana gelen olaylarla ilgili tespitleri mevcut durumu anlama açısından önemlidir; *"Kıscası, karşılaştığımız durum ulusal elitlere karşı bir başkaldırı. Bosna halkı sonunda gerçek düşmanlarının kim olduğunu anladı. Bu düşman; diğer etnik gruplardan ziyade halkı koruyormuş gibi davranan, halkın kendi liderleri. Eski olmakla birlikte sıkça kullanılan Titoist motto, "Yugoslav Halklarının Kardeşliği ve Birliği" yeniden aktüalite kazanmış durumda."* (Žižek, 2014). Gösteriler Bosna-Hersek halkı için yapısal problemlere bir çözüm arayışı olarak görülmekte iken, AB açısından da mevcut genişleme politikasının gözden geçirilmesi gerektiği hususunda bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bosna-Hersek'teki olaylar sonrası AB tarafından, mevcut genişleme politikası gözden geçirilerek, Bosna-Hersek'in kırılgan sosyo-ekonomik yapısı ön plana alınmıştır. Bu kapsamda AB tarafından üç girişim başlatılmıştır. Yolsuzlukla mücadelede AB – Bosna-Hersek adalet ve hukukun üstünlüğü diyalogu kurulmuş, AB fonlu projelerin halka ulaşması amacıyla AB – Bosna-Hersek çalışma grupları kurulmuş ve son olarak ekonomik büyüme ve yeni iş fırsatlarının yaratılması amacıyla diğer uluslararası kurumları da dâhil eden bir ekonomik reform planlanmıştır (European Commission, 2014). Bosna-Hersek'te meydana gelen protestolarda AB'nin sergilemiş olduğu tutum, insan güvenliğinin AB tarafından resmi bir politika olarak belirlenmesi öncesinde insan güvenliğine ilişkin pratiklerin hayata geçirildiğini göstermektedir. Gösteriler sonrası AB tarafından gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında, teoride insan güvenliğinin merkeze aldığı bireye dayalı güvenlik anlayışının, pratikte Batı Balkanlar'da kendini gösterdiği tespit edilmektedir. Bununla birlikte geleneksel bir güvenlik anlayışına sahip bir aktörün bu gösterileri düzen bozucu faaliyet ya da isyan olarak yorumlayıp sert güçle bastırma stratejisini seçmesi gerekirken; AB tarafından gösterilere gerek sivil toplumun gelişimi gerekse bireysel özgürlüklerin ve hakların tesisi açısından olumlu olarak bakıldığı görülmektedir. AB'nin göstericilere olan bu bakışı, özgürlük-güvenlik dengesi içinde insan güvenliğinin AB açısından en uygun strateji olduğu izlenimini bir kez daha uyandırmaktadır.

Sonuç

AB, doksanların başından itibaren Balkanlar'da bölgesel iş birliğinin ve barışın sağlanması adına politikalar üretmeye başlamıştır. Bu çerçevede ilk olarak Royaumont Süreci, ardından İstikrar Paketi atılan somut adımlardandır. Bölgeye yönelik bu adımlar gerek finansman sıkıntısı gerekse Balkan devletlerindeki iş birliğine ilişkin isteksizlik gibi sebeplerden dolayı istenilen başarıyı elde edememiştir. AB'nin bölgeye yönelik temel stratejisini yansıttığı girişim ise Bölgesel Yaklaşım'dır. Bu kapsamda ortaya koyulan koşulluluk stratejisi, doksanlardan günümüze AB'nin sürdürdüğü bir politika olmuştur. Nitekim 1999'da AB tarafından başlatılan ve Batı Balkan devletlerinin AB üyeliği yolunda tamamlamaları gereken bir süreç olan SAP de koşulluluk stratejisi üzerine kurulmuştur. SAP kapsamında öngörülen reformların yerine getirilmesi açısından Batı Balkan devletlerini motive edecek gelişme, Selanik Zirvesi ile verilen üyelik perspektifi olmuştur.

AB tarafından bölgeye yönelik uygulanan politikalar kapsamında, Batı Balkanlar'da çatışmaları sona erdirmek amacıyla imzalanan Dayton ve Ohri Barış Anlaşmaları ile ortaya çıkan statükonun korunduğu, vatandaşların aktif katılımına dayalı sivil bir yönetim anlayışının geliştirilemediği ve savaş sırası var olan illegal yapıların, ateşkesin sağlanması ve ardından devletlerin yeniden inşa süreçlerinde organize suç örgütü haline geldikleri tespit edilmektedir. Bu kapsamda iş dünyası ve siyaset ile yakın bağlantılı olan bu gruplar, Batı Balkanlar'da yolsuzluk, organize suç ve illegal ekonomiye sebep olmuşlardır. 2014 yılında Bosna-Hersek'te meydana gelen gösteriler, bu yapısal problemlerden duyulan rahatsızlığın açığa çıkmasına sebep olmuştur. Toplumda hissedilen bu rahatsızlıkların en büyük sebepleri, AB'nin bölgeye yönelik gönderdiği finansal yardımların halka ulaşamaması ya da pazar ekonomisine dönüşümde devlet mallarının hukuka aykırı bir şekilde özelleştirilmesi sonucu halkın yaşadığı ekonomik ve sosyal sıkıntılar olmuştur.

Batı Balkanlar'daki reform süreçlerini destekleme noktasında çekme gücüne sahip olan genişleme politikasının, özellikle AB içinde anayasa reformunun gerçekleştirilememesi ile Batı Balkanlar'ın AB'ye üyeliği noktasında ortaya çıkan belirsizlikler sonucu, Batı Balkanlar devletleri üzerindeki etkisinde azalma olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca bölgede Rusya'nın negatif etkisi sonucu Euro-Atlantik entegrasyon çabalarının sekteye uğradığı görülmektedir. Batı Balkanlar'daki reform süreçleri açısından genişleme politikasına ilişkin belirtilen eksiklikler çerçevesinde insan güvenliği stratejisinin, Batı Balkanlar'daki mevcut güvenlik problemlerine cevap verecek nitelikte ve AB'nin bölgeye yönelik çatışmayı bitirme ve barışı koruma temelli politikalarından ziyade daha çok kalkınma temelli yaklaşımı destekler nitelikte olduğu tespit edilmektedir.

Kaynakça

- Abramowitz, M. ve Hurlburt, H. (2002). Can EU Hack the Balkans? A Proving Ground for Brussels. *Foreign Affairs*, 81(5), 2-7.
- Ağır, B. S. ve Arman, M. N. (2014). Deepening of Security Conception and Violent Non-State Actors as the Challengers of Human Security. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 105-116.
- Ağır, B. S. ve Gürsoy, B. (2016). The European Union's State-Building Efforts in The Case of Bosnia and Herzegovina. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 15(1), 1-27.
- Ağır, B. S., Gürsoy, B. ve Arman, M. N. (2016). European Perspective of Human Security and the Western Balkans. *Revue Des Sciences Politiques*, 50, 41-54.
- Arman, M. N. ve Mandacı, N. (Ed.). (2014). *Çağdaş Balkan Siyaseti: Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bajpai, K. (2003). The Idea of Human Security. *International Studies*, 40(3), 195-228.
- Belloni, R. (2009). European Integration and the Western Balkans: Lessons, Prospects, and Limits. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11(3), 313-331.
- Bideleux, R. ve Jeffries, I. (2007). *The Balkans: A Post-Communist History*. Londra: Routledge.
- Bojicic-Dzelilovic, V. Kostovicova, D. ve Randazzo, E. (2016). EU in the Western Balkans: Hybrid Development, Hybrid Security and Hybrid Justice, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/london/12373.pdf>.
- Branczik, A. ve Nash, W. (2005). *Forgotten Intervention? What the United States Needs to Do in the Western Balkan*. New York: Council on Foreign Relations.
- Brown, A. ve Attenborough, M. (2007). EU Enlargement: the Western Balkans, *House of Commons Library Research Paper 14 March 2007*.
- Calic, M. (2005). The Western Balkans on the Road Towards European Integration, Friedrich-Ebert-Stiftung International Policy Analysis Unit. <http://library.fes.de/pdf-files/id/03273.pdf>.
- Council of European Union (2003). EU-Western Balkans Summit Thessaloniki Declaration. http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm.
- Council of the European Union (2000). Zagreb Summit Final Declaration. http://www.consilium.europa.eu/hu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/declang4.doc.html.
- Djurdjevic-Lukic, S. ve Dimitrijevic, V. (2010). Human Security and Peace-Building in the Western Balkans. in Benedek W., Daase C., Dimitrijevic V. ve Van Duyne P. (eds.), *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 17-37.
- Euronews. (2014). Factory Closures Trigger Clashes in Bosnia. <http://www.euronews.com/2014/02/05/factory-closures-trigger-clashes-in-bosnia>.

- European Commission. (2014). Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf .
- European Parliament. (2000). Santa Maria Da Feira European Council Conclusions Of The Presidency. http://www.europarl.europa.eu/summits/fei1_en.htm?textMode=on .
- European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department (DGEFP). (2015). Supporting European Security and Defence with Existing EU Measures and Procedures. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/534993/EXP_O_STU\(2015\)534993_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/534993/EXP_O_STU(2015)534993_EN.pdf) .
- General Affairs and External Relations Council (GAERC). (2003). The Thessaloniki Agenda For The Western Balkans Annex A. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/76201.pdf .
- Günel, A. (2015). Avrupa Birliği'nin Balkanlar'a Yönelik Politikası. Uğur Burç Yıldız (Ed.) *Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 265-301.
- Human Security Unit (2014). Strategic Plan: 2014-2017. <https://docs.unocha.org/sites/dms/HSU/HSU%20Strategic%20Plan%202014-2017%20Web%20Version.pdf> .
- Judah, T. (2014). Bosnian protests: A Balkan Spring? BBC. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26093160> .
- Jukic, E. (2014). Tuzla Gets New Govt After Mass Protests Balkan Insight. <http://www.balkaninsight.com/en/article/tuzla-gets-first-govt-after-mass-protests> .
- Kaldor, M., Martin M. ve Selchow S. (2007). Human Security: A New Strategic Narrative for Europe. *International Affairs*, 83(2), 273-288.
- Kotsopoulos, J. (2006). A human security agenda for the EU?. *European Security & Global Governance European Policy Center Issue Paper No. 48*.
- Krause, K. (2004). Is Human Security More than Just a Good Idea?. *Promoting Security: But How and For Whom? Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference*. Bonn, Germany.
- Minic, J. (2009). A Decade of Regional Cooperation in South Eastern Europe – Sharing Guidance, Leadership and Ownership. *Dialogues: Ownership For Regional Cooperation in The Western Balkan*, 13-31.
- Pasic, L. (2014). Who is behind Bosnia's riots?. <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/02/who-behind-bosnia-riots-201429132930915905.html> .
- Pond, E. (2006). *Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

- Ruvic, D. ve Zuvela, M. (2014). Bosnia rocked by spreading anti-government unrest Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-bosnia-unrest-idUSBREA160UU20140207> .
- Sander, O. (1969). *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Steil, B. ve Woodward, S. (1999). A European New Deal for the Balkans, *Foreign Affairs*, 78(6), 95-105.
- The Barcelona Report of Study Group on European Security Capabilities. (2004). A Human Security Doctrine for Europe. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf .
- Todorova, M.(2015).*Balkanlar'ı Tahayyül Etmek* (D.Şendil, Çev.).İstanbul:İletişim Yayınları.
- Tsardanidis, C. (2011). EU And South-Eastern Europe: From Asymmetrical İnter-Regionalism To Dependencia Sub-Regionalism?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 11(4), 489-509.
- Türkeş, M. ve Gökgöz, G. (2006). The European Union's Strategy towards the Western Balkans: Exclusion or Integration?. *East European Politics&Societies*, 20(4), 659-690.
- Tzifakis, N. (2012). Bosnia's Slow Europeanization. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(2), 131-148.
- Uçkan-Dağdemir, E. (2004). Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59(1), 89-117.
- United Nations Development Programme (UNDP)(2010).Human Development Report 2010. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf.
- UNDP. (2015). Human Development Report 2015. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf .
- UNDP (2016). Briefing Note for Countries on the 2016 Human Development Report. http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/BIH.pdf .
- Uşul, A. R. (2008). Avrupa Birliği'nin Demokrasi/Siyasi Şartlılığında Çekme-İtme Dengesi ve Bu Dengenin Bozulması. *Uluslararası İlişkiler*, 5(17), 105-125.
- Uzgel, İ. (2000). Doksanlarda Türkiye için Bir İşbirliği ve Reakabet Alanı Olarak Balkanlar. Ş. Kut ve G. Özcan (Der.), *En Uzun Onyıl* (s.393-435). İstanbul: Buke Yayınları,
- Wittkowski, A.(2000).South-Eastern Europe And The European Union-Promoting Stability Through İntegration?.*Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 3(1), 79-96.
- Žižek, S.(2014).Anger In Bosnia, But This Time The People Can Read Their Leaders' Ethnic Lies. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/feb/10/anger-bosnia-ethnic-lies-protesters-bosnian-serb-croat>

EXTENDED ABSTRACT

Balkans entered a new conflict and transformation process at the end of 20. century because of dissolution of Yugoslavia. Under these circumstances in the nineties, Balkans in which war, instability, ethnic problems and crime are escalated with the disintegration of Yugoslavia, have importance for Europe through either economic or security concerns. But in the early nineties, U.S. was most important actor for sustaining peace in Balkans. At the end of the nineties U.S. focused on other regions and because of this development, EU became most important actor in Balkans. In accordance with these concerns

European Union has started being interested to the region and developing policies since the beginning of the nineties. Due to EU's close border to Balkans, EU always supports peace effort in the region. After taking over the responsibility of the Western Balkans, EU firstly continued the security approach, which was taken over from US. In this perspective, EU supported Royaumont Process first. With this process, EU aimed to progress regional cooperation and sustaining regional dialogue among Balkan states. After this initiative, EU supported a new cooperation project for the region. This regional cooperation project was Stability Pact. Both of these initiatives were not originally belonging to EU. However, at the end of the nineties EU started a new initiative that completely belongs itself. Stability and Association Process (SAP) was that initiative. EU aimed economic and political transformation of Balkans with this initiative.

Addition to SAP, EU included Balkan states to enlargement policy. This meant membership perspective for Balkan states to EU. First, EU's this policy for Balkans has been inspired all of Balkan states. Nevertheless, either EU's slow membership mechanism about Balkans or EU's internal objections to enlargement policy, membership perspective for Balkans lost its appeal. Within the framework of the EU-imposed policies on the Western Balkans, it is understood that Dayton Peace Accords and Ohrid Agreement for ending conflicts in the Western Balkans didn't provide any development for a civilian government based on active participation of citizens. Also these agreements preserved the status quo and helped organized crime groups to get strength and flourish in the Western Balkans. In this perspective, business world and people linked with politicians caused corruption, organized crime and illgal economic activities in the Western Balkans. In addition, Balkan states' reform exhaustion was added to this. Because of these developments, economic and political reform processes in Balkans were interrupted. Protests in Bosnia-Herzegovina in the 2014 were a good example of this situation. In Bosnia-Herzegovina, political authority could not achieve political and economic reform. Finally, Bosnian public demonstrated protests politicians and economic situation of the country.

EU's enlargement policy which has a supportive power for sustaining reform environment in the Western Balkans, has lost its appeal a little bit because of failure of the EU Constitution referendum and increasing uncertainties in the membership of Western Balkan states to EU. Also, Russia's increasing impacts in the Western Balkans after 2013 affected Euro-Atlantic integration negatively. Either emergence of human security or change about the threats and security perceptions in the region forced European Union to review its current enlargement policy. Protests in Bosnia-Herzegovina were also a warning for EU. In the scope of EU enlargement policy, EU needs a new strategy for Balkans. In this perspective, human security notion came to the forefront. Human security doesn't only consider physical security of human beings. It also considers sociological, ecological, economic and psychological sides of the security. In this framework, human security aims to protect individuals first. With this wide range about the security, human security proposes best-suited security projection for changing threads. By taking into account individual's security, human security approach meets what EU needs for enlargement policy in the Western Balkans. Including all of this information,

we conclude that human security is best security strategy for EU enlargement inthe Western Balkans.